

Włączenie społeczne w Programach Regionalnych

Rekomendacje Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej

21 lipca 2021

Spis treści

1. Wprowadzenie	3
2. Cele szczegółowe dotyczące włączenia społecznego	3
3. Włączenie społeczne w Europejskim Funduszu Rozwoju Regionalnego	4
Cel szczegółowy (iii) Zwiększenie integracji społeczno-ekonomicznej marginalizowanych społeczności, migrantów i grup w niekorzystnej sytuacji poprzez zintegrowane działania obejmujące mieszkalnictwo i usługi społeczne	4
4. Włączenie społeczne w Europejskim Funduszu Społecznym+	7
4.1 Które cele wybrać?	7
4.2 Dylematy dotyczące nowych grup docelowych	10
5. Cel szczegółowy (h) wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji	11
5.1 Aktywna integracja	11
5.2 Ekonomia społeczna	17
6. Cel szczegółowy (i) wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów	18
7. Cel szczegółowy (j) wspieranie integracji społeczno-gospodarczej społeczności marginalizowanych, takich jak Romowie	19
8. Wspólne zasady dotyczące usług społecznych w ramach celów szczegółowych (k) i (l) 20	
Programowanie usług społecznych	20
Rola Centrów Usług Społecznych	20
9. Cel szczegółowy (k) zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	21
10. Cel szczegółowy (l) wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	25

1. Wprowadzenie

Dokument kierowany jest przede wszystkim **do Instytucji Zarządzających Programami Regionalnymi**, w szczególności może być pomocny dla **pracowników odpowiedzialnych za programowanie** Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze włączenia społecznego. Podpowiada, jakie cele szczegółowe realizować, by z jednej strony maksymalnie odpowiadać na potrzeby odbiorców wsparcia, z drugiej – elastycznie zarządzać alokacją w dłuższej perspektywie czasowej przy zmieniających się uwarunkowaniach i wyzwaniach. Zawiera propozycje, które uwzględniają polskie uwarunkowania instytucjonalno-prawne i wyzwania (dotyczące m.in. usług społecznych i deinstytucjonalizacji), ale także, które są mocno osadzone w doświadczeniach dotychczasowych perspektyw finansowych, a także w zapisach Umowy Partnerstwa 2021-2027 i linii demarkacyjnej.

Dokumentem można się inspirować programując albo wprost wykorzystywać formułując zapisy Programów Regionalnych (PR) lub dokumentów szczegółowych.

Rekomendacje zostały przygotowane we współpracy z Ogólnopolskim Związkiem Rewizyjnym Spółdzielni Socjalnych w ramach projektu „Spójna Integracja Regionalna Ekonomii Społecznej II”

2. Cele szczegółowe dotyczące włączenia społecznego

Zgodnie z projektami rozporządzeń UE, projektem Umowy Partnerstwa oraz propozycją roboczego podziału interwencji i zasad wdrażania krajowych i regionalnych programów w perspektywie finansowej na lata 2021-2027 działania w zakresie włączenia społecznego w ramach CP4: Europa o silniejszym wymiarze społecznym przez wdrażanie Europejskiego Filaru Praw Socjalnych działania na poziomie regionu możliwe są w ramach następujących celów szczegółowych:

W ramach działań EFRR na poziomie regionalnym wskazany jest jeden cel szczegółowy CP4:

- (iii) Zwiększenie integracji społeczno-ekonomicznej marginalizowanych społeczności, migrantów i grup w niekorzystnej sytuacji poprzez zintegrowane działania obejmujące mieszkalnictwo i usługi społeczne (EFRR)

W ramach działań EFS+ na poziomie regionalnym wskazanych jest pięć celów szczegółowych CP4:

- h) wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji;
- i) wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów;
- j) wspieranie integracji społeczno-gospodarczej społeczności marginalizowanych, takich jak Romowie;
- k) zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej;
- l) wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci.

3. Włączenie społeczne w Europejskim Funduszu Rozwoju Regionalnego

Cel szczegółowy (iii) Zwiększenie integracji społeczno-ekonomicznej marginalizowanych społeczności, migrantów i grup w niekorzystnej sytuacji poprzez zintegrowane działania obejmujące mieszkalnictwo i usługi społeczne

Działania przewidziane w niniejszym celu powinny zostać skierowane na wspieranie ogólnie rozumianej infrastruktury społecznej powiązanej z procesem integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstytucjonalizacji usług. Dodatkowo w ramach tego celu możliwe będzie również realizowanie projektów nakierowanych na infrastrukturę placówek zapewniających całodobową opiekę osobom z niepełnosprawnościami, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku oraz mieszkania o charakterze wspomagającym: chronione, treningowe i wspierane oraz lokale/mieszkania w ramach najmu socjalnego. Ostatnim z komponentów mieszczących się w celu jest infrastruktura szkół przysposabiających do pracy.

W odniesieniu do wszystkich wskazanych powyżej typów projektów, w szczególności zaś w odniesieniu do projektów dotyczących infrastruktury społecznej powiązanej z procesem

integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstytucjonalizacji usług należy brać pod uwagę wpływ realizacji projektu na sytuację społeczną na obszarze jego oddziaływania. Wszystkie projekty wspierane w tym celu, z uwagi na konieczność zoptymalizowania udzielanego wsparcia tego rodzaju, powinny być dopasowane do potrzeb lokalnych społeczności, a ich przygotowanie winno być poprzedzone pogłębioną analizą potrzeb.

W aspekcie infrastruktury społecznej zasadne jest w szczególności dopasowanie istniejącej lub uwzględnienie w przypadku nowotworzonej infrastruktury potrzeb osób z niepełnosprawnościami bądź osób o szczególnych potrzebach. Dlatego też szczególny nacisk powinien być kładziony na kwestie dostępności, a nowa infrastruktura tworzona zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego.

Wskazano tu infrastrukturę placówek zapewniających całodobową opiekę osobom z niepełnosprawnościami, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku. Zaznaczono jednak, że ze względu na horyzontalną zasadę deinstytucjonalizacji, środki europejskie mogą być przeznaczane wyłącznie na infrastrukturę placówek świadczących usługi w społeczności lokalnej, a więc z poszanowaniem zasad indywidualizacji wsparcia, zapewnienia osobom kontroli nad swoim życiem i decyzjami, które ich dotyczą, pierwszeństwa indywidualnych potrzeb mieszkańców przed wymaganiami organizacyjnymi.

W odniesieniu do działań związanych z deinstytucjonalizacją usług kluczowe są inwestycje w infrastrukturę na potrzeby różnych form mieszkań (m.in. wspomaganych, ze wsparciem, na wynajem) oraz na potrzeby realizacji usług środowiskowych i dziennych.

W tym celu szczegółowym należy przewidzieć działania o charakterze zindywidualizowanym:

- tworzenie i rozwój infrastruktury na potrzeby realizacji usług środowiskowych i dziennych np. dziennych domów pobytu, placówek wsparcia dziennego, środowiskowych domów samopomocy;
- tworzenie i rozwój mieszkań o charakterze wspomaganych i mieszkań chronionych;
- wsparcie remontów i modernizacji mieszkań adaptowalnych umożliwiających osobom wymagającym wsparcia w codziennym funkcjonowaniu pozostanie w swoich mieszkaniach;
- wsparcie działań umożliwiających przekształcanie się instytucji całodobowych w zasób mieszkaniowy, w tym mieszkania wspomagane, z poszanowaniem wszystkich zasad dotyczących podmiotowości i niezależnego życia lub przekształcanie się w podmioty świadczące usługi wsparcia w środowisku;
- wsparcie działań umożliwiających przekształcenia ośrodków wsparcia dla osób w kryzysie bezdomności oraz innych osób wymagających wsparcia w zasób

mieszkaniowy, w tym mieszkania wspomagane; tworzenie mieszkań zgodnie z metodą „Najpierw Mieszkanie”;

- wsparcie działań w zakresie tworzenia mieszkań na wynajem, szczególnie dla migrantów, rodzin i osób w kryzysie bezdomności;
- tworzenie, rozwój i dostosowanie zasobów mieszkaniowych na potrzeby rodzinnych form pieczy zastępczej, w szczególności dla rodzinnych form pieczy zastępczej przyjmujących dzieci z niepełnosprawnościami, jak również liczne rodzeństwa, ale także dla młodzieży usamodzielnianej z pieczy zastępczej i z różnego rodzaju placówek całodobowych o charakterze długoterminowym, w tym z młodzieżowych ośrodków wychowawczych czy zakładów poprawczych;
- wsparcie działań umożliwiających poszerzenie działania placówek całodobowych o charakterze długoterminowym na działania związane ze wsparciem środowiskowym i dziennym;
- wsparcie inwestycji i zakupu środków trwałych poprawiających dostępność do usług społecznych dla różnych grup osób, w szczególności dla osób o ograniczonej mobilności, a także ułatwiających realizację praw podmiotowych tych osób.

Nie ma oczywiście wątpliwości, że powyższe działania powinny zostać zintegrowane – przynajmniej w zakresie programowania z działaniami EFS w zakresie usług społecznych. Odpowiednim do tego powinien być Regionalny Plan DI, opisany w dalszej części materiału.

Rodzaje działań/typy operacji

- infrastruktura społeczna powiązana z procesem integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstytucjonalizacji usług;
- tworzenie, rozwój, dopasowanie infrastruktury na potrzeby różnych form mieszkaniowych dla różnych grup osób, w szczególności mieszkań wspomaganych i chronionych, mieszkań adaptowalnych, mieszkań w ramach najmu socjalnego;
- tworzenie i rozwój infrastruktury na potrzeby realizacji usług w środowisku, w tym w formach dziennych;
- dostosowanie infrastruktury placówek całodobowych o charakterze długoterminowym do realizacji nowych usług o charakterze dziennym i środowiskowym – z uwzględnieniem zasad deinstytucjonalizacji;
- infrastruktura szkół przysposabiających do pracy.

Grupy docelowe:

- społeczności marginalizowane, migranci i grupy w niekorzystnej sytuacji

Beneficjenci:

- Gminy i ich jednostki organizacyjne
- Powiaty i ich jednostki organizacyjne
- Samorząd województwa/regionalny ośrodek polityki społecznej
- Partnerstwa samorządowo-społeczne
- Podmioty ekonomii społecznej, w tym organizacje pozarządowe
- Przedsiębiorstwa społeczne
- Przedsiębiorstwa
- Uczelnie wyższe

Sposób realizacji działań:

- Projekty konkursowe

4. Włączenie społeczne w Europejskim Funduszu Społecznym+

4.1 Które cele wybrać?

Ze względu na liczbę celów szczegółowych określonych w rozporządzeniu EFS+ możliwe jest stworzenie maksymalnie pięciu odrębnych ścieżek finansowych realizujących poszczególne cele szczegółowe. Decyzja w sprawie wyboru celów szczegółowych należy do IZ. Powinna być podjęta po dogłębnej analizie potrzeb, a także przy uwzględnieniu zakresu wsparcia dla wskaźników przypisanych do danego celu szczegółowego z uwagi na konieczność zapewnienia spójnego systemu monitorowania.

Rekomendujemy uwzględnienie w PR celów szczegółowych h, i, k, l, oraz ewentualnie celu szczegółowego j, o ile populacja osób ze społeczności romskiej w danym regionie jest znacząca. Między regionami istnieją znaczące różnice pod względem populacji społeczności romskiej i z tego powodu decyzja IZ musi być uwarunkowana sytuacją regionalną. W przypadku gdy IZ nie zdecyduje się na realizację celu szczegółowego j, wówczas zapewnia wsparcie dla tych osób np. poprzez oddzielny typ działań (a tym samym – na poziomie realizacji Programu Regionalnego – oddzielne skierowane do tej grupy konkursy). Jednocześnie należy zagwarantować, że osoby ze społeczności romskiej mogą być odbiorcami wsparcia na równi z innymi grupami w projektach innych niż skierowane tylko do społeczności romskiej.

W odniesieniu do celów h, i, j, k, l proponujemy **demarkację wsparcia EFS+ opartą o grupy docelowe** i ich potrzeby, wynikające z ich sytuacji zawodowej, społecznej, zdrowotnej, edukacyjnej i materialnej:

- **Cel (h) – skoncentrowany na osobach zagrożonych wykluczeniem społecznym, tym osobach biernych zawodowo w kierunku ich powrotu na rynek pracy** i z uwzględnieniem różnorodnych form wsparcia, rozwijających kompetencje społeczne i zawodowe, a w przypadku potrzeb również kwalifikacje zawodowe. Kluczowe jest zapewnienie możliwością wsparcia rodzin i otoczenia tych osób, a także możliwości uzupełnienia wsparcia o usługi społeczne, niezbędne dla indywidualizacji, kompleksowości i skuteczności pomocy tym osobom. Istnieje zatem możliwość łączenia aktywizacji i usług społecznych oraz zdrowotnych i edukacyjnych. Mówimy więc o komplementarności i synergii, mobilizowaniu różnorodnych instrumentów wsparcia, ale cel – mimo wsparcia usługami społecznymi czy zdrowotnymi – ukierunkowany jest na osoby i ich powrót na rynek pracy. Osoby ze społeczności romskiej lub obywatele państw trzecich także kwalifikują się do wsparcia, o ile nie wybrano do realizacji celu szczegółowego (i) i (j)
- **Cel (i) - skoncentrowany na obywatelach państw trzecich.** Wydaje się, że kluczowe jest zapewnienie wsparcia dla dzieci i niepracujących członków rodzin. Natomiast w odniesieniu do pracujących lub poszukujących pracy członków rodzin istotne mogą być działania chroniące te osoby przed dyskryminacją i nieuczciwym traktowaniem przez pracodawców oraz działania z zakresu podnoszenia kwalifikacji lub potwierdzania i uznawania kwalifikacji (również tych zdobytych poza Polską). W ramach celu (i) możliwe jest rozwijanie usług społecznych dla tej grupy osób.
- **Cel (j) - skoncentrowany na społeczności romskiej.**
- **Cel (k) – skoncentrowany na osobach potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu z powodu niepełnosprawności, choroby czy wieku, a także na rodzinach i opiekunach tych osób oraz na osobach dorosłych z problemami zdrowia psychicznego.** Jednocześnie cel jest skoncentrowany na rozwoju usług społecznych i zdrowotnych dla tych grup społecznych i wspieraniu procesu deinstytucjonalizacji. Ważne, by usługi te zapewniały podmiotowe traktowanie i tworzyły możliwość niezależnego życia w formułach wsparcia o charakterze rodzinnym i środowiskowym. Jednocześnie, w zależności od potrzeb, istnieje możliwość wsparcia tych osób (w szczególności osób z niepełnosprawnościami i osób z problemami zdrowia psychicznego, osób po chorobach wykluczających je okresowo z rynku pracy) działaniami z zakresu aktywnej integracji. Takie podejście

pozwole w pełni pomagać w sposób zindywidualizowany i kompleksowy. Celem jest rozwój usług a jednocześnie pomoc ww. grupom.

- **Cel (I) – skoncentrowany jest na dzieciach, młodzieży i rodzinach oraz na osobach w kryzysie bezdomności i zagrożonych wykluczeniem mieszkaniowym oraz innych grup wymagających szczególnego wsparcia.** Jednocześnie cel ten jest zogniskowany na rozwoju usług społecznych i zdrowotnych dla tych grup i wspieraniu procesu deinstytucjonalizacji. Ważne, by usługi te zapewniały podmiotowe traktowanie i tworzyły możliwość niezależnego życia w formułach wsparcia o charakterze rodzinnym i środowiskowym. Jednocześnie, w zależności od potrzeb, istnieje możliwość wsparcia tych osób działaniami z zakresu aktywnej integracji np. osób opuszczających pieczę zastępczą lub inne instytucje całodobowe. Takie podejście pozwoli w pełni pomagać w sposób zindywidualizowany i kompleksowy. Celem jest rozwój usług, a jednocześnie pomoc ww. grupom.

Rozdzielenie wsparcia dla rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji na dwa cele (k) i (I) ma zapewnić, że wsparcie i rozwój usług dla dzieci i rodzin oraz rozwój rodzinnej pieczy zastępczej nie zostanie zmarginalizowane w ramach celu (k). Potrzeby w zakresie usług dla seniorów czy osób z niepełnosprawnością są olbrzymie. To samo dotyczy osób w kryzysie bezdomności. Z tego powodu należy zadbać o równy dostęp do środków na usługi społeczne dla tych dwóch grup. Dzięki takiemu podejściu IZ będzie tworzyła lepsze warunki do równomiernego rozwoju usług społecznych dla wszystkich grup potrzebujących wsparcia. Jednocześnie działania – zgodnie z brzmieniem celu szczegółowego (I) – są skoncentrowane na najbardziej potrzebujących (bezdomność to jedna z najpoważniejszych przesłanek wykluczenia społecznego) oraz na dzieciach i młodzieży (w tym m.in. dzieciach i młodzieży przebywających lub opuszczających instytucje całodobowe).

Oś tematyczna Włączenie społeczne

Cel szczegółowy	Cel szczegółowy (i)	Cel szczegółowy (j)	Cel szczegółowy (k)	Cel szczegółowy l)
<p>Koncentracja na osobach zagrożonych wykluczeniem społecznym w kierunku ich powrotu na rynek pracy z możliwością wsparcia całego otoczenia tych osób i uzupełnienia wsparcia o usługi społeczne, niezbędne dla indywidualizacji, kompleksowości i skuteczności pomocy</p>	<p>Koncentracja na wsparciu rodzin obywateli państw trzecich, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i niepracujących członków rodzin (z możliwością udzielania pomocy materialnej), a w odniesieniu do pracujących działania chroniące to osoby przed dyskryminacją i wyzyskiem</p>	<p>Zasadny, o ile występuje populacja osób ze społeczności romskiej, jeśli nie jest to duża populacja – wsparcie w CSz (h)</p>	<p>Koncentracja na osobach potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (z powodu niepełnosprawności, choroby, wieku) i ich opiekunach oraz na osobach dorosłych z problemami zdrowia psychicznego. W zależności od potrzeb z możliwością uruchomienia w projektach działań z zakresu aktywnej integracji</p>	<p>Koncentracja na dzieciach i rodzinach (w tym również na rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej, rozwoju interwencji kryzysowej) oraz na osobach w kryzysie bezdomności</p>

4.2 Dylematy dotyczące nowych grup docelowych

W PR pojawiają się nowe grupy docelowe, w tym obywatele państw trzecich i społeczność romska. Osoby biernie zawodowo lub niektóre ich kategorie były już odbiorcami wsparcia w PR (np. osoby z niepełnosprawnościami), jednak obecnie wsparcie to ma być skoncentrowane we włączeniu społecznym. Nastąpiło też położenie silniejszego akcentu na tę grupę osób. Poniżej opisano możliwe podejścia IZ do tego tematu.

Osoby biernie zawodowo – rekomendujemy wsparcie dla nich w ramach celu szczegółowego (h) jako odrębny typ operacji, co będzie umożliwiało realizację wsparcia w ramach projektów skoncentrowanych na tej grupie. Nie powinno to jednocześnie wykluczać możliwości wsparcia określonych kategorii osób biernych zawodowo (np. osób z niepełnosprawnościami) jako jednej z grup docelowych również w projektach innych niż skierowane do osób biernych zawodowo.

Obywatele państw trzecich – rekomendujemy wsparcie dla nich w ramach odrębnego celu szczegółowego (i), i uwzględnienie zarówno elementów integracji społecznej jak i zawodowej (w tym drugim przypadku koncentracja raczej na ochronie praw tych osób w zderzeniu

z nieuczciwymi pracodawcami, ale też podnoszenie kwalifikacji i kompetencji by mogli podejmować pracę lepiej płatną, stabilną, o wyższej jakości).

Społeczność romska – rekomendujemy by wsparcie odbywało się w ramach celu szczegółowego (j), o ile populacja tych osób jest znaczącą w regionie. Jeśli nie – wsparcie społeczno-zawodowe powinno odbywać się w ramach celu szczegółowego (h).

5. Cel szczegółowy (h) wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji

W **celu szczegółowym (h)** realizowane będzie wsparcie na rzecz:

- aktywnej integracji określonych grup osób, **w tym osób biernych zawodowo**,
- rozwoju ekonomii społecznej.

5.1 Aktywna integracja

Nowe podejście do aktywnej integracji:

Realizowane będzie **nowe podejście do aktywnej integracji**. Polega ono na tym, że:

- wsparciem będą obejmowane przede wszystkim całe rodziny, oraz w szczególnych przypadkach pojedyncze osoby, a także społeczności lokalne zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Często wzmocnienie jednego członka rodziny jest niewystarczające do trwałej zmiany funkcjonowania tej osoby na rynku pracy i w społeczeństwie, ponieważ jej funkcjonowanie jest silnie skorelowane z funkcjonowaniem pozostałych członków rodziny. Z tego powodu zasadne wydaje się bardziej całościowe podejście do wsparcia rodzin i rozwiązywania różnorodnych ich problemów, w tym indywidualnych problemów poszczególnych członków rodziny i zastosowania dla każdego z nich form wsparcia dostosowanych do jego potrzeb. Jednocześnie programując wsparcie w ramach aktywnej integracji należy pamiętać, że samo zatrudnienie czy podjęcie zatrudnienia nie świadczy jeszcze o pełnej integracji i pełnym uczestnictwie, gdyż osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym często borykają się z dodatkowymi problemami, które nie mijają w momencie podjęcia zatrudnienia (np. problemy zdrowia psychicznego, uzależnienia), a także padają ofiarą

nieuczciwych pracodawców. Wyzwaniem jest często utrzymanie pracy i stabilne zatrudnienie albo zatrudnienie lepszej jakości (tj. umowy o pracę zamiast cywilnoprawnych, wysokość wynagrodzenia, okres adaptacyjny). Te elementy powinny być brane pod uwagę przy szacowaniu alokacji i wartości docelowych wskaźników.

- dodatkowo kategoria osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym będzie poszerzona o:
 - **osoby bierne zawodowo.** Osoby bierne zawodowo będą wspierane zarówno w projektach skoncentrowanych na tej grupie, jak również będą mogły uczestniczyć w projektach jako jedna z grup odbiorców wsparcia obok innych grup zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Takie podejście jest konieczne ponieważ różne grupy definiowane jako zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (np. osoby z niepełnosprawnościami) mogą być jednocześnie osobami biernymi zawodowo. Stawianie wyraźnej linii demarkacyjnej byłoby niekorzystne z perspektywy samych odbiorców wsparcia.
 - **osoby wykluczone komunikacyjnie,** z miejscowości, gdzie brakuje połączeń transportem publicznym, a transport indywidualny nie jest możliwy np. z powodu sytuacji materialnej czy braku odpowiednich umiejętności. Możliwe jest też określenie, że wsparcie powinno uwzględniać preferencje dla osób zamieszkałych na terenach, gdzie brakuje połączeń transportem publicznym i z tego powodu można zaliczyć te osoby do grupy wykluczonych komunikacyjnie. Nie należy tworzyć odrębnych projektów do tej kategorii, związanych wyłącznie ze wsparciem komunikacyjnym, ale tworzyć część większej całości działań.
- poszerzony zostanie katalog instrumentów wsparcia. Oprócz metod pracy indywidualnej metod pracy z rodziną, możliwe będzie wykorzystanie metod pracy środowiskowej, adresowanej do całych społeczności. Ponadto, do instrumentów aktywnej integracji – obok aktywnej integracji społecznej, edukacyjnej, zdrowotnej i zawodowej – dodano jeszcze dwa instrumenty związane z:
 - poprawą warunków mieszkaniowych (w tym obejmujące drobne wydatki inwestycyjne w mieszkaniach np. związane z poprawą dostępu do bieżącej, ciepłej wody, dostępem do ogrzewania, likwidacją zagrzybienia, wymianą okien, zakupem term, zakupem kuchenki itp.). Warunki mieszkaniowe mają bardzo duży wpływ na jakość życia, a gdy są złe również na relacje sąsiedzkie czy koleżeńskie oraz na poczucie własnej wartości, te z kolei wpływają m.in. na motywację do zmiany w kierunku zatrudnienia). Działanie to powinno być elementem wsparcia głównego (aktywizacja społeczna) i może być finansowane wyłącznie

bezpośrednio przez samego beneficjenta (bez przekazywania środków uczestnikom projektów), który odpowiada za organizację i finansowanie takiego wsparcia np. remont, zakup sprzętu.

- o poprawą kompetencji w zakresie spędzania czasu wolnego i rekreacji oraz uczestnictwa w kulturze. Instrument ten będzie kierowany głównie do dzieci, ale także do dzieci z rodzinami i opiekunami w celu wzmocnienia więzi. Działanie to finansowane będzie jako wsparcie towarzyszące wyłącznie jako element pakietu całościowego wsparcia i finansowane oraz organizowane bezpośrednio przez beneficjenta (bez przekazywania środków uczestnikom projektów).

Rodzaje działań/typy operacji

W ramach aktywnej integracji realizowane będą **następujące rodzaje działań:**

- 1) wsparcie lokalnych projektów na rzecz aktywizacji społecznej na rzecz osób, rodzin i społeczności zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz ich otoczenia (w tym osób biernych zawodowo jako jednej z możliwych grup docelowych). Projekty te w związku z pracą socjalną będą wykorzystywały usługi integracji społecznej, edukacyjnej, zdrowotnej, zawodowej oraz działania w zakresie poprawy warunków mieszkaniowych oraz kompetencji w zakresie spędzania czasu wolnego i udziału w kulturze (w odniesieniu do dzieci lub dzieci z rodzinami i opiekunami). Powinny one umożliwiać również korzystanie z innych usług społecznych.
- 2) projekty skierowane do osób biernych zawodowo,
- 3) włączanie podmiotów reintegracyjnych, w szczególności pomiotów zatrudnienia socjalnego, w spójne działania ze strukturami pomocy społecznej, w celu zwiększenia efektywności realizowanych działań aktywizacji społecznej i zawodowej. W szczególności istotne będzie kojarzenie wspólnych przedsięwzięć łączących działania ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz podmiotów zatrudnienia socjalnego, jak również podmiotów realizujących działania w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami.
- 4) tworzenie podmiotów reintegracyjnych tj. podmiotów zatrudnienia socjalnego (centrów integracji społecznej i klubów integracji społecznej) oraz warsztatów terapii zajęciowej i zakładów aktywności zawodowej oraz wsparcie istniejących podmiotów reintegracyjnych poprzez umożliwienie im realizacji projektów z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym za pośrednictwem podmiotów reintegracyjnych.

- 5) rozwój nowych działań integracyjnych z wykorzystaniem instrumentów terytorialnych oraz rewitalizacji na obszarach gmin zagrożonych marginalizacją oraz miast tracących swoje funkcje społeczno-gospodarcze, stanowiących obszary strategicznej interwencji na poziomie regionalnym i lokalnym.

Grupy docelowe:

- Rodziny i społeczności lokalne zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
- Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osoby bierne zawodowo (w ramach projektów dotyczących różnych grup uczestników)
- Osoby bierne zawodowo (w ramach projektów skierowanych do tej grupy)
- Otoczenie ww. grup docelowych

W programach regionalnych nie będą wspierane osoby odbywające karę pozbawienia wolności, gdyż uzyskają wsparcie z Programu FERS. W PR mogą być objęte wsparciem osoby odbywające karę pozbawienia wolności objęte dozorem elektronicznym.

Beneficjenci:

- Gminy i ich jednostki organizacyjne
- Powiaty i ich jednostki organizacyjne
- Samorząd województwa/regionalny ośrodek polityki społecznej
- Partnerstwa samorządowo-społeczne
- Podmioty ekonomii społecznej, w tym organizacje pozarządowe
- Przedsiębiorstwa społeczne
- Przedsiębiorstwa
- Uczelnie wyższe
-

Sposób realizacji działań/rodzaje projektów

- Projekty z „przydziałem alokacji” dla osób, rodzin i społeczności zagrożonych wykluczeniem społecznym z danego terytorium¹, przy czym możliwe są:

¹ Podział alokacji na poszczególne JST w danym województwie wg przyjętego algorytmu lub po rozeznaniu potrzeb w oparciu o regionalną diagnozę, uwzględniającą zróżnicowania wewnątrzregionalne lub po uzgodnieniach z samorządami lokalnymi (np. w ramach porozumień terytorialnych). Należy szczególnie uwzględnić kwestię obszarów strategicznej interwencji określonych w strategiach rozwoju.

- **projekty pozakonkursowe JST (z preferencją dla partnerstwa samorządowo-społecznego),**
- **projekty konkursowe** dla osób, rodzin i społeczności zagrożonych wykluczeniem społecznym z tych terytoriów, gdzie nie jest realizowany projekt pozakonkursowy. Wówczas projekty konkursowe mają również przypisaną konkretną alokację zgodnie z przyjętymi zasadami podziału alokacji dla osób, rodzin i społeczności zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Dodatkowo możliwość realizacji:
 - **konkursów** problemowych lub tematycznych uzupełniająco względem projektów z podzieloną alokacją,
 - **projektów pozakonkursowych ROPS o charakterze partnerskim z udziałem samorządów lokalnych:**
 - **projektów pozakonkursowych ROPS** o charakterze partnerskim z udziałem samorządów lokalnych:
 - działających na obszarach wiejskich lub w małych ośrodkach miejskich albo na obszarach gmin zagrożonych marginalizacją oraz miast tracących swoje funkcje społeczno-gospodarcze, stanowiących obszary strategicznej interwencji;
 - w których brak potencjału kadrowego, organizacyjnego, kompetencyjnego, do realizacji dużych, kompleksowych projektów ze środków EFS;
 - w których jest potrzeba wdrożenia niewielkiego komponent aktywizacyjnego (np. jednej usługi) lub komponent ten dotyczy małej grupy osób.

Projekty te mają służyć lokalnym instytucjom pomocy społecznej i innym podmiotom, które z racji swojego lokalnego charakteru i małego zasobu kadrowego (np. OPS w małych gminach wiejskich) nie są w stanie realizować samodzielnie projektu. Projekt umożliwi realizację działań bezpośrednich przez podmioty lokalne pozostawiając ROPS wszelkie kwestie związane z zarządzaniem projektem.

Projekty pozakonkursowe (z preferencją dla partnerstwa samorządowo-społecznego):

Projekty te będą dotyczyły rodzajów działań, o których mowa w pkt 1 i 3 będą realizowane jako **projekty pozakonkursowe:**

- gmin i ich jednostek organizacyjnych (w tym OPS lub CUS) lub
- powiatów i ich jednostek organizacyjnych lub
- partnerstwa gmin lub powiatów i ich jednostek organizacyjnych (partnerstwo samorządowe) lub

- partnerstwa gmin lub powiatów i ich jednostek organizacyjnych z podmiotami reintegracyjnymi, w szczególności z podmiotami zatrudnienia socjalnego (partnerstwo samorządowo-społeczne)
- partnerstwa gmin lub powiatów i ich jednostek organizacyjnych z podmiotami ekonomii społecznej (partnerstwo samorządowo-społeczne)

Elementem ww. projektów pozakonkursowych mogą być:

- działania, opisane w typie operacji 4 (ale wyłącznie w zakresie tworzenia Klubów Integracji Społecznej i aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym za pośrednictwem KIS).
- działania, opisane w typie operacji 5 o ile gmina lub powiat lub partnerstwo funkcjonuje na obszarach rewitalizowanych, na obszarach gmin zagrożonych marginalizacją oraz miast tracących swoje funkcje społeczno-gospodarcze, stanowiące obszary strategicznej interwencji.

Umożliwienie realizacji tak kompleksowych projektów samorządom lokalnym i ich jednostkom organizacyjnym pozwoli realizować kompleksowy zestaw działań wynikający z zadań samorządu gminy i powiatu.

Zgodnie z pismem z 17 maja 2021 r., znak: DZF-VI.690.5.2021.IS, rekomendujemy wyodrębnienie puli środków na projekty realizowane przez PES w zakresie aktywnej integracji. Wyodrębnienie może zostać dokonane np. w formie kopert finansowych w ramach konkursów, odrębnych konkursów lub wydzielonych działań/poddziałań. Szczególnie specyfika projektów realizowanych przez podmioty reintegracyjne, realizujących usługi reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej), wskazuje na możliwość zastosowania takiego rozwiązania. Projekty jednostek reintegracyjnych już w obecnej perspektywie realizowane są na nieco innych zasadach niż standardowe kompleksowe projekty aktywizacji społeczno-zawodowej. Przemawia to za dalszym wyodrębnieniem tej formy wsparcia osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w kolejnym okresie programowania (2021-2027). Dodatkowo, w celu wyrównania szans na otrzymanie dofinansowania również przez innego typu PES na realizację projektów aktywnej integracji, w tym rozwiązaniu warto uwzględnić także pozostałe PES – takie jak organizacje pozarządowe czy spółdzielnie socjalne.

5.2 Ekonomia społeczna

W ramach wsparcia ekonomii społecznej przewiduje się wsparcie finansowe oraz wsparcie usług służących rozwojowi ekonomii społecznej oraz wsparcie przedsiębiorstw społecznych. Przewiduje się zbliżone do obecnego konstrukcje projektów wsparcia.

Usługi wsparcia rozwoju ekonomii społecznej w zakresie animacji, tworzenia przedsiębiorstw społecznych, oraz bezzwrotne wsparcie dotacyjne oraz wsparcie istniejących przedsiębiorstw realizowane powinno być na zasadach subregionalnych. Wsparcie istniejących przedsiębiorstw należy w znacznie większym stopniu oprzeć o system popytowy w oparciu o możliwe zasoby BUR oraz w oparciu o stałe podnoszenie kompetencji ośrodków wsparcia realizowane przez ROPS.

We wsparciu dla przedsiębiorstw społecznych należałoby rozważyć wyodrębnienie komponentu wspierającego proces reintegracji w przedsiębiorstwach społecznych.

Rodzaje działań/typów operacji:

- bezzwrotne wsparcie finansowe na utworzenie i utrzymanie miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych przyznawane w formie stawek jednostkowych zgodnie z metodyką określoną przez MFiPR.
- wsparcie realizacji indywidualnego procesu reintegracji do 36 miesięcy; wsparcie to wynosiłoby do 400% minimalnego wynagrodzenia za pracę na jednego pracownika zagrożonego wykluczeniem rocznie zgodnie z realizowanym planem reintegracji; wsparcie to może być realizowane bezpośrednio przez OWES co oznacza, że za usługi płaci OWES, a nie przedsiębiorstwo społeczne. Wsparcie w tym zakresie powinno odnosić się do wydatków niezwiązanych z utrzymaniem miejsca pracy, które są finansowane z dotacji dla PS (w ramach stawki jednostkowej na utworzenie i utrzymanie nowego miejsca pracy).
- usługi wsparcia rozwoju ekonomii społecznej w zakresie animacji oraz wsparcia tworzenia przedsiębiorstw społecznych;
- usługi wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych.

Grupy docelowe:

- osoby zagrożone wykluczeniem społecznym zgodnie z definicją ustawy o ekonomii społecznej

Beneficjenci:

- podmioty posiadające akredytację MRiPS; (typ 1, 2, 4)

Sposób realizacji działań:

- Projekty konkursowe

6. Cel szczegółowy (i) wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów

Rodzaje działań/typów operacji:

Kompleksowe działania na rzecz integracji społecznej i zawodowej oraz wykształcenia obywateli państw trzecich, w tym migrantów

Grupy docelowe:

- Obywatele państw trzecich, ich rodziny i otoczenie, w tym imigranci zarobkowi spoza UE i osoby objęte ochroną międzynarodową, w tym uchodźcy

Beneficjenci:

- Gminy i ich jednostki organizacyjne
- Powiaty i ich jednostki organizacyjne
- Samorząd województwa/regionalny ośrodek polityki społecznej
- Partnerstwa samorządowo-społeczne
- Podmioty ekonomii społecznej, w tym organizacje pozarządowe
- Przedsiębiorstwa społeczne
- Przedsiębiorstwa

Sposób realizacji działań:

- Projekty konkursowe

7. Cel szczegółowy (j) wspieranie integracji społeczno-gospodarczej społeczności marginalizowanych, takich jak Romowie

Rodzaje działań/typów operacji:

Kompleksowe działania na rzecz poprawy wykształcenia i zatrudnienia członków społeczności romskiej, a także działania na rzecz likwidacji barier, które utrudniają zatrudnianie Romów i integrację ze społecznością większościową.

Grupy docelowe:

- członkowie społeczności romskiej i ich otoczenie

Beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne
- stowarzyszenia i związki jednostek samorządu terytorialnego
- podmioty ekonomii społecznej, w tym organizacje pozarządowe
- przedsiębiorstwa społeczne
- federacje lub związki organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej
- samorząd gospodarczy i zawodowy
- partnerzy społeczni
- jednostki naukowe, w tym instytuty badawcze
- przedsiębiorcy

Sposób realizacji działań:

- Projekty konkursowe

8. Wspólne zasady dotyczące usług społecznych w ramach celów szczegółowych (k) i (l)

Programowanie usług społecznych

W celach związanych z usługami społecznymi tj. w celu (k) i (l) niezbędne jest wprowadzenie w Programach Regionalnych zapisu wskazującego, iż szczegóły interwencji będą sprecyzowane w Regionalnym Planie Rozwoju Usług Społecznych (Plan Deinstytucjonalizacji), za który odpowiedzialny będzie Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej. Plany będą przyjmowane na okres trzech-czterech lat, tak, aby zapewnić spójność z wieloletnimi prognozami finansów publicznych. Plany będą scalać część dokumentów programowych województwa w sferze społecznej jako dokumenty wykonawcze strategii rozwoju województwa.

Plany będą podstawą kreowania działań finansowych w ramach polityki spójności oraz tych elementów krajowej i regionalnej polityki rozwoju w obszarze usług. Istotnym elementem Planu będzie określanie szczegółów interwencji w ramach Programów Regionalnych, które powinny odwoływać się do regionalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych (Planu Deinstytucjonalizacji), określającego szczegółową interwencję w kolejnych konkursach. Plan będzie obejmował:

- stan usług społecznych i zdrowotnych oraz kwestię potrzeb społecznych w tym obszarze;
- cele do zrealizowania w okresie funkcjonowania planu wraz ze wskaźnikami do osiągnięcia;
- kierunki interwencji w ramach działań województwa i działań krajowych (Programy Regionalne, kontrakty sektorowe itp.);
- plan finansowania działań rozwojowych i deinstytucjonalizacyjnych.

Plan, a tym samym zaplanowane w PR działania, muszą być ściśle skorelowane z zamierzeniami krajowej Strategii Rozwoju Usług Społecznych (Strategii Deinstytucjonalizacji).

Możliwe jest określenie, że w pierwszym roku wydatkowanie środków w tym obszarze realizowane jest bez regionalnego planu na podstawie uzgodnień pomiędzy Instytucją Zarządzającą a ROPS.

Rola Centrów Usług Społecznych

Centra Usług Społecznych mają kluczowe znaczenie dla koordynacji usług na poziomie lokalnym, jak również ich rozwoju dopasowanego do lokalnej diagnozy potrzeb mieszkańców

i prowadzonego z wykorzystaniem potencjału wszystkich sektorów: samorządowego, społecznego i prywatnego.

Z tego powodu, w projektach dotyczących usług społecznych realizowanych przez samorządy lokalne - zarówno w celu (k) jak i celu (l) – należy preferować wsparcie:

- realizowane przez CUS – tam gdzie one działają w momencie uruchamiania naboru wniosków lub
- prowadzące do powstania CUS w trakcie realizacji projektu lub jako rezultat projektu. W takiej sytuacji projekt rozpoczyna się od uruchomienia pewnej wiązki usług potrzebnych w danej społeczności, a w trakcie realizacji projektu podejmowane są działania mające na celu uruchomienie CUS i działania te finansowane są również z projektu. Powstanie CUS jest niejako konsekwencją doświadczenia realizacji wiązki usług.

Preferowane powinny być również typy interwencji o wymiarze ponadlokalnym (kilka gmin, kilka gmin i powiat) realizujących zarówno działania w celu (k) jak i celu (l), które realizują usługi społeczne w ramach utworzonego ponadlokalnie Centrum Usług Społecznych.

9. Cel szczegółowy (k) zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej

Rodzaje działań/typy operacji:

W ramach działań mających na celu rozwój usług społecznych i zdrowotnych adresowanych do dorosłych osób wymagających wsparcia m.in. z powodu starości, niepełnosprawności, długotrwałej choroby, problemów zdrowia psychicznego, głównymi kierunkami wsparcia powinny być projekty mające na celu:

- pomoc dla opiekunów faktycznych osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, m.in. w zakresie informacji i doradztwa, usług opiekuńczych, usprawnienia w mieszkaniach (adaptowalność), wypożyczalni sprzętu, wsparcia wytchnieniowego;
- rozwój usług opiekuńczych świadczonych w społeczności lokalnej w formach środowiskowych, dziennych i całodobowych (w tym wytchnieniowych), w tym w ośrodkach wsparcia, w powiązaniu z usługami z zakresu opieki medycznej;
- rozwój usług asystencji osobistej wspierających aktywność społeczną, edukacyjną lub zawodową osób z niepełnosprawnościami;
- upowszechnienie form wspólnego zamieszkiwania osób niespokrewnionych oraz zamieszkiwania dziennego lub całodobowego opiekunów w mieszkaniach osób wymagających wsparcia wraz z niezbędnymi usługami; rodzinne domy pomocy;
- rozwój mieszkalnictwa adaptowalnego (w tym terapeuta przestrzeni, doradztwo architektoniczne, dostosowanie i niezbędny remont, zakup niezbędnych urządzeń i wyposażenia); rozwój mieszkalnictwa wspomaganego i mieszkań chronionych, w tym zapewnienie kosztów remontu, adaptacji, zakupu wyposażenia oraz zapewnienia usług wspierających dla mieszkańców;
- upowszechnianie transportu indywidualnego typu door-to-door dla osób z potrzebą wsparcia w zakresie mobilności, jako część projektów wspierających;
- wsparcie procesu deinstytucjonalizacji placówek całodobowych o charakterze długoterminowym, polegające na realizowaniu (w oparciu o posiadane zasoby) działań poza dotychczasowymi zadaniami, w tym m.in. form wsparcia dziennego, środowiskowego, wsparcia wytchnieniowego, mieszkalnictwa wspomaganego, oraz jako element działań przygotowanie, uzyskanie i zmianie kompetencji pracowników placówek w działaniach poza placówkami;
- rozwój środowiskowych centrów zdrowia psychicznego i innych form środowiskowego wsparcia psychicznego dla dorosłych;
- wsparcie procesu usamodzielniania osób przebywających w placówkach całodobowych na podstawie indywidualnych planów usamodzielniania z wykorzystaniem mieszkalnictwa wspomaganego, usług opiekuńczych, asystentury osobistej, kręgów wsparcia i innych usług specjalistycznych;
- wsparcie działań zapobiegających umieszczeniu osób wymagających wsparcia w placówkach całodobowych długoterminowych z wykorzystaniem mieszkalnictwa wspomaganego, usług opiekuńczych, asystentury osobistej i innych usług specjalistycznych;

- wsparcie nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, np. teleopieki, systemów przywoławczych, wyłącznie jako elementu wsparcia i pod warunkiem zagwarantowania kompleksowości usługi opiekuńczej;
- szkolenia oraz podnoszenie kwalifikacji i kompetencji kadr na potrzeby świadczenia usług w społeczności lokalnej oraz zapewnienie dostępu do superwizji.

Działanie związane z kwestią remontu, zakupu sprzętu i wyposażenia powinny być elementem wsparcia głównego (np. aktywizacja społeczna) i finansowane byłoby wyłącznie przez samego beneficjenta (nie przez uczestnika projektu), który odpowiadałby za organizację takiego wsparcia, np. remont, zakup sprzętu. Należy pamiętać, że część działań będzie finansowana w ramach cross-finansingu.

Grupy docelowe:

- Osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (w tym z powodu wieku, stanu zdrowia, niepełnosprawności) i ich otoczenie
- Osoby z niepełnosprawnościami i ich otoczenie
- Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie
- Osoby w kryzysie bezdomności i osoby zagrożone wykluczeniem mieszkaniowym oraz ich otoczenie
- Obywatele państw trzecich, migranci i uchodźcy
- Inne osoby narażone na umieszczenie w instytucjach całodobowych lub przebywające w instytucjach całodobowych
- Rodziny sprawujące opiekę nad seniorami, osobami z niepełnosprawnościami i innymi osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (np. osobami chorującymi i w okresie zdrowienia, osobami po wypadkach itp.)

Beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne (w tym OPS, CUS, PCPR)
- podmioty ekonomii społecznej, w tym organizacje pozarządowe
- przedsiębiorstwa społeczne
- inne podmioty prowadzące placówki całodobowe
- partnerstwa publiczno-społeczne

Sposób realizacji działań:

Należy premiować (preferować) projekty usług społecznych miast (powiatów grodzkich) lub grupy gmin i powiatu ziemskiego (porozumienia terytorialne), obejmujące kompleksowe działania w zakresie rozwoju usług społecznych i zdrowotnych. Projekt powinien być oparty na lokalnej diagnozie i przewidywać możliwość zleceń części usług podmiotom ekonomii społecznej. **Projekty w założeniu powinny zawierać komponent tworzenia centrów usług społecznych i programów usług społecznych, jako działanie na początku realizacji projektu, w trakcie realizacji projektu lub jako konsekwencja jego wdrożenia.**

- Projekty z „przydziałem alokacji” dla mieszkańców danego terytorium², przy czym możliwe są:
 - projekty pozakonkursowe partnerskie skoncentrowane na terytorium gminy i powiatu lub grupy gmin i powiatu lub dodatkowo w partnerstwie z sektorem społecznym (czyli z podmiotami ekonomii społecznej, w tym z organizacjami pozarządowymi),
 - Projekty konkursowe dla mieszkańców tych terytoriów, gdzie nie jest realizowany projekt pozakonkursowy. Wówczas projekty konkursowe mają również przypisaną konkretną alokację zgodnie z przyjętymi zasadami podziału alokacji dla mieszkańców danego terytorium.
- Dodatkowo możliwość realizacji:
 - konkursów problemowych lub tematycznych uzupełniająco względem projektów z podzieloną alokacją,
 - **projektów pozakonkursowych ROPS** o charakterze partnerskim z udziałem samorządów lokalnych: lub podmiotów ekonomii społecznej (w tym organizacji pozarządowych):
 - działających na obszarach wiejskich lub w małych ośrodkach miejskich albo na obszarach gmin zagrożonych marginalizacją oraz miast tracących swoje funkcje społeczno-gospodarcze, stanowiących obszary strategicznej interwencji;
 - w których brak potencjału kadrowego, organizacyjnego, kompetencyjnego, do realizacji dużych, kompleksowych projektów ze środków EFS;

² Podział alokacji na poszczególne JST w danym województwie wg przyjętego algorytmu lub po rozeznaniu potrzeb w oparciu o regionalną diagnozę, uwzględniającą różnicowania wewnątrzregionalne lub po uzgodnieniach z samorządami lokalnymi (np. w ramach porozumień terytorialnych). Należy szczególnie uwzględnić kwestię obszarów strategicznej interwencji określonych w strategiach rozwoju.

- w których jest potrzeba wdrożenia niewielkiego komponent usługowego (np. jednej usługi) lub komponent ten dotyczy małej grupy osób.

Projekty te mają służyć gminnym instytucjom pomocy społecznej i innym podmiotom, które z racji swojego lokalnego charakteru i małego zasobu kadrowego (np. OPS w małych gminach wiejskich) nie są w stanie realizować samodzielnie projektu. Projekt umożliwi realizację działań bezpośrednich przez podmioty lokalne pozostawiając ROPS wszelkie kwestie związane z zarządzaniem projektem.

10. Cel szczegółowy (I) wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci

Rodzaje działań/typy operacji:

1. W ramach działań mających na celu rozwój usług społecznych i zdrowotnych adresowanych do dzieci i rodzin z dziećmi wymagających wsparcia, głównymi kierunkami wsparcia powinny być projekty mające na celu:
 - usługi w środowisku dla rodzin wychowujących dzieci, w tym rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze, m.in. asystentura rodzinna, poradnictwo specjalistyczne, terapia, mediacja, rodziny wspierające, interwencja kryzysowa, ośrodki oferujące wsparcie dzienne lub całodobowe: turnusowe i krótkookresowe, w tym o charakterze specjalistycznym (również w formach mieszkań wspomaganych), zwiększenie partycypacji dzieci w procesie ich wspierania);
 - usługi dla dzieci i młodzieży wymagających wsparcia, przebywających w rodzinach, jak również w różnego rodzaju instytucjach całodobowych (np. ośrodkach wychowawczych, zakładach poprawczych itp.), w tym działania z zakresu profilaktyki zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży;
 - kompleksowe wsparcie osób usamodzielnianych i opuszczających pieczę zastępczą i inne instytucje całodobowe, w tym poprzez wsparcie opiekunów/asystentów usamodzielniania, budowanie kręgów wsparcia, mieszkania wspomagane i „usamodzielniania na próbę” (polegającego na wsparciu osoby w doświadczaniu samodzielnego życia poza pieczę zastępczą lub instytucją całodobową, z możliwością powrotu do pieczy lub instytucji całodobowej, albo w sytuacji kryzysu albo żeby w bardziej dojrzały sposób budować plan na usamodzielnienie; może obejmować m.in. pobyt w mieszkaniu wspomaganym lub dofinansowanie najmu

- mieszkania, wsparcie związane z poszukiwaniem pracy, wsparcie opiekunów/asystentów usamodzielnia);
- tworzenie rodzinnych form opieki zastępczej, usługi wsparcia dla rodzin zastępczych (m.in. wsparcie wytchnieniowe) oraz szkolenia dla kandydatów do pełnienia opieki zastępczej i osób świadczących rodzinne formy opieki zastępczej;
 - wsparcie tworzenia i funkcjonowania mieszkań chronionych i wspomaganych oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe dla usamodzielnianej młodzieży;
 - wsparcie preadopcyjne (np. diagnostyczne, szkoleniowe, doradcze) i postadopcyjne (np. diagnostyczne, rehabilitacyjne, terapeutyczne psychologiczne);
 - wsparcie procesu deinstytucjonalizacji placówek całodobowych o charakterze długoterminowym polegające na realizowaniu (w oparciu o posiadane zasoby) działań poza dotychczasowymi zadaniami, m.in form wsparcia dziennego, środowiskowego, wsparcia wytchnieniowego, mieszkalnictwa wspomaganego oraz – jako element działań – przygotowanie, uzyskanie i zmianie kompetencji pracowników placówek całodobowych w działaniach poza placówkami.
2. Usługi interwencji kryzysowej (obejmujące m.in. tworzenie i rozwój ośrodków interwencji kryzysowej i punktów interwencji kryzysowej, zapewnienie dostępu do usług dla osób w sytuacjach kryzysowych, w tym m.in. poradnictwo psychologiczne, poradnictwo socjalne, konsultacje z terapeutą lub innymi specjalistami np. psychiatrami i innymi lekarzami, psychoterapia, grupy wsparcia, konsultacje prawne, telefony zaufania/telefoniczna interwencja kryzysowa, mieszkania interwencyjne lub inne miejsca noclegowe.
 3. Usługi w zakresie przeciwdziałania przemocy, w tym przemocy w rodzinie.
 4. Usługi dla osób w kryzysie bezdomności i zagrożonych wykluczeniem mieszkaniowym, w tym:
 - wsparcie usług środowiskowych skierowanych do osób w kryzysie bezdomności,
 - wsparcie tworzenia i funkcjonowania mieszkań chronionych i wspomaganych oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe dla osób w kryzysie bezdomności w tym programu „Najpierw mieszkanie”.
 5. Aktywizacja społeczna osób najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym.
 - Ponadto dla całości działań niezbędne jest realizowanie projektów w zakresie: szkolenia oraz podnoszenie kwalifikacji i kompetencji kadr na potrzeby świadczenia usług w społeczności lokalnej oraz zapewnienie dostępu do superwizji.

Grupy docelowe:

- Dzieci, młodzież i młodzi dorośli wymagający wsparcia, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci z niepełnosprawnością, w tym dzieci, młodzież i młodzi dorośli przebywający w instytucjonalnej pieczy zastępczej i innych placówkach całodobowych o charakterze długoterminowym, w tym osoby uczące się i opuszczające młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze i inne
- Rodziny (biologiczne, zastępcze, adopcyjne) z dziećmi, w tym doświadczające trudności opiekuńczo-wychowawczych
- Kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, rodzinnego domu dziecka lub prowadzących placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego oraz członkowie ich rodzin, a także kandydaci na rodziców adopcyjnych oraz członkowie ich rodzin
- Otoczenie dzieci, młodzieży i młodych dorosłych potrzebujących wsparcia oraz otoczenie ich rodzin (biologicznych, zastępczych, adopcyjnych)
- Kadry realizujące wsparcie na rzecz dzieci i rodzin z dziećmi
- Osoby potrzebujące interwencji kryzysowej i ich otoczenie, kadry świadczące usługi interwencji kryzysowej
- Ofiary przemocy, w tym przemocy w rodzinie i ich otoczenie, kadry świadczące usługi dla ofiar przemocy
- Osoby w kryzysie bezdomności i zagrożone wykluczeniem mieszkaniowym, ich otoczenie oraz kadry świadczące usługi
- Osoby najbardziej zagrożone wykluczeniem społecznym wymagające kompleksowej aktywizacji społecznej zidentyfikowane na poziomie regionalnym (nie określone w poprzednich celach szczegółowych i kategoriach).

Beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne;
- podmioty ekonomii społecznej, w tym organizacje pozarządowe;
- przedsiębiorstwa społeczne;
- inne podmioty prowadzące placówki całodobowe;
- partnerstwa publiczno-społeczne.

Sposób realizacji działań:

- Projekty pozakonkursowe gmin lub ich jednostek organizacyjnych w zakresie wsparcia rodzin i rozwoju usług dla rodzin, z możliwością rozwoju usług interwencji kryzysowej i przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Projekty pozakonkursowe powiatów i ich jednostek organizacyjnych dotyczące deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej i innych instytucji całodobowych podległych powiatowi oraz kompleksowego wsparcia dla osób usamodzielnianych z pieczy zastępczej i innych instytucji całodobowych podległych powiatowi. Możliwość realizacji projektów w partnerstwie z sektorem społecznym. Dodatkowe premiowanie.
- Projekty pozakonkursowe województw i ich jednostek organizacyjnych w zakresie deinstytucjonalizacji opieki nad dziećmi z niepełnosprawnością w ramach regionalnych ośrodków opiekuńczo-terapeutycznych i dzieci oczekujących na adopcję w ramach interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych
- Projekty pozakonkursowe ośrodków adopcyjnych
- Projekty konkursowe w zakresie rozwoju interwencji kryzysowej oraz przeciwdziałania przemocy, w tym przemocy w rodzinie.
- Projekty konkursowe dla podmiotów organizujących wsparcie osób w kryzysie bezdomności i zagrożonych wykluczeniem mieszkaniowym;
- Projekty konkursowe dla podmiotów organizujących wsparcie osób dla osób najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym wymagających kompleksowej aktywizacji społecznej zidentyfikowanych na poziomie regionalnym.